

kialakult oly életterületekről van szó, amelyek eredetüket — közvetve ugyan —, de végre is az annyit támadott kultúrának köszönhetik. Végül mint az eredeti természeti viszonyoknak kultúrbehatás által visszamutatott tükörképei, sok biológiai érdekességet mutatnak és rejtenek magukban. Ezért is fontos, hogy kutatóink kiterjesszék vizsgálataikat ezekre a névtelen rezervátumokra is.

NAMENLOSE RESERVATE.

VON EUG. RADEZKY.

Verfasser lenkt die Aufmerksamkeit auf die durch Technik und wirtschaftliche Kultur entstandenen Gebiete, die trotz ihres mosaikartigen Vorkommens wichtige Vogelreservate darstellen: künstliche Fischteiche, Vertiefungen, deren Erdreich zu verschiedenen Dammarbeiten teilweise abgetragen später versumpfte, Auen, Gärten, Baumpflanzungen, Kanalufer und besonders einst von Ziegeleien benutzte Gebiete. Von diesen Kulturbiotopen schildert er dann auf Grund eigener Forschungen die Vogelwelt früherer vier Ziegeleigebiete bei Székesfehérvár, in denen er 38 Arten Brutvögel feststellte. Manche Arten, z. B. Drosselrohrsänger, Uferschwalbe, Zwergrohrdommel, sind verhältnismässig in grosser Individuenzahl anzutreffen. Dies hat seinen Grund einestheils in der isolierenden Wirkung der diese Stätten umgebenden landwirtschaftlich bebauten Gebiete, resp. in deren Stosskraft gegen die auf grossem Raum allein vorhandenen Biotope, andernteils aber darin, dass diese ehemaligen Ziegeleien den Vögeln Verstecke und besonders Nistgelegenheiten bieten. Dieser Überfüllung zufolge fand Verf. ein Nest des Dorndrehers im Rohr nach Art des Drosselrohrsängers gebaut und 42 cm unter diesem im selben Rohrbündel ein Nest des Blässhuhns. Die Nester des erwähnten Würgers fand er sehr wenig versteckt angelegt. Auffallend ist die Häufigkeit der Zwergrohrdommel, die Verf. 1937 dort in 17 Paaren brütend antraf (nur wenige Paare mehr fand er am Velenceer-See brütend). Auch die grosse Zahl der Kuckucke (5 Weibchen) im Biotop ist erwähnenswert, die oft ihre Eier in die noch leeren Drosselrohrsängernester absetzen. Einmal fand Verf. 2 Kuckuckseier in dem noch leeren Nest eines Drosselrohrsängers.

A DRYOBATES SYRIACUS BALCANICUS GENGL. & STRES. ELŐFORDULÁSA ÉS FÉSZKELESE A MAGYAR ALFÖLDÖN.

Írta: DR. GRESCHIK JENŐ.

1937 dec 13-án és 21-én DR. HOMOKI NAGY ISTVÁN Kiskúnyfélegyházáról egy hím és egy tojó tarkaharkályt küldött a Nemzeti Múzeumba melyek a *Dryobates syriacus*nak eddig Bulgáriából, Macedóniából, Jugoszláviából, és Romániából ismert *balcanicus* fajtájához tartoznak. Ezzel Csonkamagyarország területén is előkerült ez a harkály, melyet eddig csak Óverbászról ismertünk, azon 1928 nov. 10-én SCHENK

H. által elejtett tojó alapján, melyet DR. VASVÁRI M. vezetett be irodalmunkba. Överbászon előkerült ugyan még egy hím 1932 dec. 30-án, ez azonban nem tipikus, legtöbb bélyege a nagy fakopáncs bélyegével egyező s azért PATEFF a két harkály közötti keresztezésnek tartja. (Az „Aquila“ 1931—1934. évf. 371. és 435. o. közölt szárny- és farkméretek képtelenül nagyok, ami csak elírással magyarázható.) E példányok elejtési ideje alapján azt kellett feltételeznünk, hogy a *syriacus balcanicus* valószínűleg csak ősszel és télen kóborol az Alföldön. Azonban 1938 máj. 28-án DR. HOMOKI NAGY ISTVÁN, Kiskúnfélegyháza közelében, a Péteri-tónál párosodás közben lőtt egy párt. Ez a megfigyelés, továbbá az ivarszervek vizsgálata a N. Múzeumban (l. a méreteket alább) már fészkeléséről tanúskodnak a magyar Alföldön. DR. HOMOKI NAGY ISTVÁN további fáradozásának köszönhető, hogy 1938 szept., nov. és dec. havában még 3 hímrel és 2 tojóval gazdagodott a N. Múzeum madárgyűjteménye. Időközben, szept. 23-án, MOLNÁR BÉLA tanár Szarvason is lőtt egy tojót, mely a Madártani Intézetbe került, sőt ő volt az, aki e harkály első hazai fészekalját is megtalálta. Szíves engedélyével itt közlöm leveléből érdekes adatait a fészekaljak megtalálásáról: „A *Dryobates syriacus balcanicus* Szarvason egy régebbi temető sűrű akácosa között levő nyárfában foglalt odut. Néhány szil-, bálvány-, kőris-, eper-, tuja-, gledicsia-, birs-, szilvafa tarkítja a faállományt. Három nyárfa egymástól 1—2 m-re áll az akácosban. A középső, régibb odvában kb. 4 m magasságban zöld küllő ütött tanyát; az egyik szélsőbe friss, de nem mély hálóhelyet készített kb. 6 m magasságban a *Dryobates s. balcanicus*. A zöld küllő költeni nem tudott, mert gyerekek és egy sírásó állandóan nyugtalanították, elhagyta odvát s azt egy-kettőre elfoglalta a *Dryobates*. 1938 máj. 14-én állandó segítő emberem 7-es fészekalját szedte ki jelenlétemben a nyílásában tágitott oduból, a harkály ezalatt jó negyedóraig, kb. 20 m távolságban állandóan „dobolt“ egy akácon. Ez a fészekalj MÁTÉ LÁSZLÓ százados gyűjteményébe került Székesfehérvárra. A *Dryobates* elhagyta ezt az odut, de néhány napon belül kitágította a szomszédos fában levő pihenőhelyét. Ezt figyelemmel kísértem s tudtam azt is, hogy leült. Hagytam. Az egyik sírásó azonban túlzott buzgalomával (ajándékot remélt) ezt a másik odut is tudtom és megbízásom nélkül máj. 27-én kivágta s a benne talált öt tojást, ugyanettől a madárpártól a második fészekaljat, távollétemben lakásomon hagyta. Ezeket a tojásokat azután preparáltam s fenntartással az orosházi áll. Mezőgazdasági Középiskola gyűjteményébe adtam.¹ A *Dryobates* ebbe a második, megrongált oduba harmadik fészekaljat is rakott, kiköltötte, amiről fenn, az odunál magam is meggyőződtem, s fiókáit röpítette“.

A Madártani Intézet igazgatóságának szívessege folytán az överbászi és szarvasi tojót is megvizsgálhattam s így a 11 alföldi példány alapján tüzetesebben foglalkozhatunk e harkály tollazatával.

¹ Ezt a fészekaljat MOLNÁR BÉLA később a M. N. Múzeum tojásgyűjteményének ajándékozta.

Valamennyi eddigi példányunk éves ruházatban van. A bélyegek, amelyek alapján a *Dryobates syriacus balcanicus*, ami nagy fakopáncsunktól megkülönböztethető, a következők. Legfeltűnőbb különbség az, hogy a csőr alsó kávájának tövén kezdődő fekete barkót a nyak oldalán nem köti össze fekete vonal a fej hátsó részével, azért oldalról tekintve fején és nyakán két fehér folt helyett csak egy látható. A másik főkülönbség a farktollakon látszik. Míg ugyanis a nagy fakopáncs szabadon álló szélső kormánytollainak végén több a fehér, mint a fekete, addig a *syriacus balcanicus*on több a fekete, mint a fehér szín. A harkályoknak 12 kormánytolluk van, melyeket a középső pártól a szélek felé számítunk. A 6., tehát a legszélső, mindkét fajon igen rövid, a farkfedőktől borítva nehezebben vehető észre, színe fekete. Az 5., jól fejlett fekete, ill. barnásfekete kormánytoll-végén és zászlóján a test felé fehér harántfoltok vannak. Ezek STRESEMANN szerint macedóniai *syriacus balcanicus*okon 3 típus szerint helyezkednek el: I. A külső- és belső zászlón egy apikális fehér folt, ezenkívül még egy a külső zászlón. II. Mint előbb, azonban még a belső zászlón is van egy többé-kevésbé jól látható folt. III. Mint II., azonban proximálisan a 2. foltpártól a külső zászlón még egy többé-kevésbé jól kivehető folt. Példányaink között van egy hím, melynek 5. kormánytollán a III. típus szerint rendeződnek a fehér foltok, azonban proximálisan a 2. foltpártól nemcsak a külső, hanem a belső zászlón is van egy apró folt: IV. típus. Többi példányaink közül 1 tojó az I. típushoz, 2 hím és 2 tojó a II., 2 hím és 3 tojó a III. típushoz tartozik. Egyes példányokon e foltok fejlettsége a fark jobb- és baloldalán különböző. A 4. kormánytollon a fehér foltok kisebbek, sőt 1 hím és 2 tojó példányunk e tollán egyáltalában nincsenek fehér foltok. Megjegyzendő, hogy az apikális foltok az 5. és 4. kormánytollon olykor nem tiszta fehérek, hanem szennyesek vagy fakóbarnák. A *balcanicus* többi kormánytolla: 3—1, egyszínű fekete. Csőre vékonyabb, ami különösen felülnézetben jól vehető észre. Csőrtövéen a serték nagyobb részt fehérek, nem feketék. (Egy csallóközi fiatal nagy fakopáncson ezeknek a sertéknek túlnyomó része szintén fehér.) A fej hátsó részén az éves ruhájú hímeken található vörös folt STRESEMANN szerint a *balcanicus*on nagyobb terjedelmű, mint a nagy fakopáncson. Ezt csak az 1938 dec 8-án lőtt kiskúnfélegyházi hímén állapíthattam meg, melynek begyére leterjedő két fekete csíkját, a fiatalkori ruhára emlékeztetően, halvány barnáspiros tollazat kötötte össze. (Sajnos, ez az érdekes példány erős sérülése következtében nem volt preparálható.) A nagy fakopáncs fejének és nyakának oldalán helyet foglaló fehér mező a *balcanicus*on inkább a világosbarnába hajló, testének felső részén a fekete szín nem kékesen fénylő, hanem tompább, barnásfekete. Fehér vállfoltja kisebb s rendszeren piszkosabb fehérszínű, a tollakon a fekete foltok gyakoribbak. Ha a *balcanicus* fiókszárnyát felemeljük, azt látjuk, hogy e szárny fedőtollai ott nagyobb részt fehérek, nem pedig feketék. A combtollakon sötét haránt-, a lágyéktollakon sötét szárffoltok találhatóak, utóbbiak az óverbázi tojón a

mellig terjednek. (Ilyen sötét foltok a nagy fakopáncson is jelentkeznek, de csak fiatalkori ruházatú példányokon.) A hason és alsó farkfedőkön a piros szín halványabb és tompább fényű. Az óverbászi tojó karevezői és kézevezőinek fedőtollai rendellenes színűek: egyik melanin csoport hiánya következtében distalis- felük, főleg külső zászlójukon nem fekete, hanem barna színű.

Az 5 hím és 6 tojó méretei:

		Szárnny Flügel	Fark Schwanz	Csőr Schnabel v Na-loch	Súly Gewicht
1. ♂	V. 28. Péteri-tó	135 $\frac{m}{m}$	86.2 $\frac{m}{m}$	23.7 $\frac{m}{m}$	75.310 g
2. ♂	IX. 28. Kiskúnfélegyháza	140	91	25.6	80
3. ♂	XI. 24. „	132	82	24.5	81.540
4. ♂	XII. 8. „	135	83.5	23.6	—
5. ♂	XII. 13. „	131.5	81.5	26	—
6. ♀	V. 28. Péteri-tó	131	76.2	22.7	78.100
7. ♀	IX. 23. Szarvas	130	81.5	23.5	—
8. ♀	IX. 28. Kiskúnfélegyháza	132	84.3	21.7	69.250
9. ♀	XI. 10. Óverbász	134	78	23	—
10. ♀	XI. 29. Kiskúnfélegyháza	131	81.5	23.7	74.740
11. ♀	XII. 21. „	132	81	22.2	—

Összehasonlítva a fenti szárnyméreteket STRESEMANN macedoniai példányokon nyert méreteivel (10 hím, 9 tojó) azt találtam, hogy átlagban hímeink 3 mm-rel, tojóink mintegy 2 mm hosszabb szárnyúak. Az első, rövid kézevező hossza példányainkon 25—31.3 mm (hímek) és 23.5—30.9 mm közt (tojók) változik. A N. Múzeum 2 fiatalkori ruházatú *D. syriacus syriacus* példányán, a kisázsiai Aidinből, ennek az evezőtollnak hossza: ♂ 40, ♀ 36—37 mm. CATUNEANU mérései romániai példányokon: ♂ ad. 31—35, ♀ ad. 26—32, ♂ juv. 25 és 40 mm (a 25 mm-es méret szeptemberi példányról való, ekkor fiatalkori ruháját legalább részben már levethette). A *syriacus*ra tehát szintén áll az, ami harkályaink többségére, hogy fiatalkori ruházatukon az első kézevező hosszabb, hegye tompább, az éves ruhán pedig rövidebb és hegyesebb.

Példányaink teljes hossza: ♂ 220—240, ♀ 223—233, csüdje: ♂ 22.5—24.5—24.5, ♀ 22—23.6, kiterjesztett szárnymérete: ♂ 418—420, ♀ 400—415 mm. Átlagos testsúly: 76.49, a hímeké 78.95, a tojóké 74.03 g. HESSE szerint 14 németországi nagy fakopáncs átlagos testsúlya: 78.45, 10 híme 80.3, 4 tojóé 73.85 g. STEWART 16 amerikai *Dryobates pubescens medianus*ról a következő súlyméreteket kapta: átlag 26.75, hím (7) 27.10, tojó (9) 26.30 g. Ezekből kitűnik, hogy a *Dryobates* nemben a hímek átlagos testsúlya nagyobb a tojókénál.

Szívűsúly a méretek táblázatában a „súly”-rovat sorrendjében, az első szám a tiszta, a második a relatív (a testsúly $\frac{0}{100}$ -ében kifejezett) szívűsúly; ♂: 0.895, 11.884 $\frac{0}{100}$; 1.025, 12.812 $\frac{0}{100}$; 1.040, 12.754 $\frac{0}{100}$;

♀ : 0.915, 11.716⁰/₀₀ ; 1.060, 15.307⁰/₀₀ ; 1.090, 14.584⁰/₀₀. A hímek (3) átlagos szív súlya tehát 0.987 g, a tojóké (3) 1.022 g. Az átlagos relatív súlya a hímeknek : 12.5⁰/₀₀, a tojóknak : 13⁰/₀₀. A kisebb testsúlyú tojók relatív nagyobb szív súlyát azonban nem tekinthetjük ivari különbségnek, mert HESSE sorszámba állítja értelmében egy fajon belül is csökken a szív súlya a testsúly növekedésével.

Ivarszervek méretei: V. 28. ♂, 11.7 mm, elefántcsontfehér, jól látható herecsatornákkal; IX. 28. ♂, 4.2×2×1.5 (bal), 3.5×1.7×1.3 (jobb), elefántcsontfehér, a jobboldali herén 3 apró szürke folt; XI. 24 ♂, 4×1.3×1, 4×1.5×1.3, elefántcsontfehér, a bal here hosszának $\frac{1}{3}$ -ával kraniálisan eltolódott. V. 28. ♀, 14.2 mm, sárga, legnagyobb tüsző 6 mm, hátul; IX. 28. ♀, 7.6×5.5×2, elefántcsontfehér, 2 nagyobb, 0.7 mm-es tüsző a barázdás petefészek közepe táján a jobb és baloldalon; XI. 29. ♀, 6.5×3.3×1.6, halvány sárga, legnagyobb tüsző 0.5 mm a barázdás petefészek hátsó harmadának belső szélén. E méretekből is kitűnik, hogy a V. 28-i pár fészkelő volt. Még inkább szembeszökő ez, ha egybevetjük PALUDAN-nak 10×5 mm hereméretével, melyet Perzsiában, 1935 V. 2-án lőtt *syriacus* hímen mért. (Egy Ankarában 1933 IV. 20-án lőtt hímben a here 6×4 mm volt KUMMERLÖWE szerint.) Azonkívül tájékoztatnak az ivarszervek nagyságának fokozatos csökkenéséről a fészkelési időszaktól a téli hónapok felé. E harkályban is olykor a jobboldali here nagyobb a baloldalinál.

A szíriai fakopáncsot *Picus syriacus* néven HEMPRICH és EHRENBURG 1833-ban a Libanon-hegységből írta le. Ismertebb szinonimái: *Picus cruentatus* Antinori 1856 (Szíria, Anatolia), *Picus feliciae* Malherbe 1861 (Szíria), *Picus khan* Filippi 1864 (Perzsia). Mai neve *Dryobates syriacus syriacus* Hempr. et Ehrenb. Szárnya aránylag rövid, combján és lágyékán kisebb-nagyobb sötét foltok. Hazája: Kis-Ázsia a déli Kaukázusig, Szíria, Palesztina, Mezopotámia, É. Ny., és D.-Perzsia. Más földrajzi fajták: *D. s. milleri* Sarudny 1909. Nagyobb előbbinél. Él a perzsiai Beludzsisztánban, a Kuch-i-Tuftan kihalt vulkán környező magas hegyvidéken. *D. s. transcaucasicus* Buturlin 1910. Szélső kormánytollain több a fehér, mint a *D. s. syriacus*-on, a has oldalán a fekete foltok hiányoznak. Hazája: Déli Kaukázus, Örmény Felföld az Elbursz-hegység déli előhegyeiig. *D. s. balcanicus* Gengler et Stresemann 1919. Abban különbözik a *D. s. syriacus*-tól, hogy csőre nem olyan karcsú és a szár foltok a törzs oldalán erőteljesebbek. Első leírói egy Macedóniában, Kaluckowa mellett, 1917 X. 18-án lőtt hím alapján a nagy fakopáncs fajtakörének új fajtája gyanánt vezették be az irodalomba. Azonban GENGLER már 1920-ban kivonta a *D. major* fajtaköréből és a *D. syriacus* fajtakörébe helyezte, egyrészt alaktani bélyegek alapján, másrészt azért, mert Bulgáriában a nagy fakopáncs al ugyanazon a területen fészkelve találta. A régebbi szerzők a szíriai fakopáncsot külön fajnak tartották, így HARTERT is, azonban TRISTRAMnak már a múlt század 60-as éveiben feltűnt, hogy egy Konstantinápolyból

származó major-sorozat bizonyos mértékben a *syriacus*hoz hasonlít. 1925-ben KLEIN nyomtatékosan rámutatott arra, hogy a szíriai és a nagy fakopáncs egész Bulgáriában együtt él, tehát külön fajtakörbe tartoznak. Ehhez a felfogáshoz csatlakozott STRESEMANN is, aki azért, mert egy Velez mellett lőtt tojó a két fakopáncs közötti keresztezésnek bizonyult, továbbá mert Macedóniában a két fakopáncs egymást látszólag földrajzilag helyettesíti s végül, mert a fiatal *syriacus* piros begyfeltja olykor a nagy fakopáncson is fellép, eleinte a *syriacust* a *major* csak egyik fajtájának tartotta. Szerinte a két fajtakör közös törzsből származva a késői tertiaerben kettévált s hosszabb ideig egymástól távoli területeken annyira differenciálódott, nemi affinitása annyira csökkent, hogy mikor a Balkánon és Transkaukáziában ismét összetalálkozott, ott már egymásmellett megmaradhatott. 1934-ben DEMENTIEFF újból megkísérelte a *syriacust* (más harkályokkal együtt) a *major*-fajtakörébe sorozni, főleg azon az alapon, hogy a fekete foltok a has oldalán és a fehérek a szélső kormánytollakon nemcsak a madarak kora, hanem egyedek szerint is variálnak. 1933-ban CATUNEANU a romániai Buzau és Prahova környékéről *D. s. romanicus* néven új fajtát írt le. Homályos leírása szerint ennek a fajtának kormánytollain több a fehér, azonkívül 2 fiatalnak a begyén nem volt piros folt, hanem a tollak ott „beige víf” és „beige tirant légérement sur le gris” voltak. Alföldi madaraink fiatalkori ruháját eddig nem ismerjük, de példányainkat farktollaik alapján nem sorozhatjuk ehhez a fajtához, melyet különben STEINBACHER 1935-ben HARTERT kézikönyvének pótkötetében *balcanicus*-nak tart. A *D. s. balcanicus* elterjedési területe tehát: Macedonia, Bulgária, Románia, Jugoszlávia, Nagy Magyar Alföld. A szíriai fakopáncsfajtáival kapcsolatban azonban még több kérdés vár feleletre, a diagnózisok sem világosak. Ezen csak új revízió segíthet. Épp ilyen szükséges a kisázsiai és balkáni nagy fakopáncsok újabb revíziója.

A Balkánon először 1890-ben REISER és DUSCHEK Szilisztria környékén, Sreberna község gyümölcsöseiben gyűjtötte fiataljait. MÜLLER Macedóniában Kaluckowa mellett eperfaültetvényekben, Veleznél, ahol sokkal gyakoribb, gyümölcsösökben és parkszerűen fás helyeken találta a Babuna és Topolka mellett. DOMBROWSKI a Dobrudzsából, KLEIN Szófiából, az euxinogradi királyi parkból és Kazanlikból említi. HARRISON szerint a két tarkaharkály Bulgáriában nincs nagyobb erdőkhöz vagy speciális növényzethez kötve PATEFF a szófiai állatkert egy fáján októberben mindkét fakopáncsot figyelte meg, Bulgária egyes helyein egymás mellett fészkelnek. CATUNEANU Romániában mandula-, mogoró- és szilvafa ültetvényekben találta.

Szíriában, Damaszkuszban ANTINORI barack-, dió-, szilva- és cseresznyefákkal beültetett kertekben találta. Szerinte azért kedveli e fákat, mert édes gyümölcsükön sok hangyát talál. A nagy fakopáncséhoz hasonló hangját ritkábban hallatja. Az arabok ott Nacar-el Hairab-nak nevezik. SCHRADER szerint Damaszkusz környékén

gyakori, Aidin körül azonban télen hiányzik, tehát valószínű vonuló madár. Tollazata sajátos kellemes illatot áraszt, mely bőrökön is érezhető. DANFORD az Eufrátesz-völgyében (Biredjik) gyümölcsösökben, mint a terület úgyszólván egyedüli fás helyein találta. TRISTRAM Palesztinában, Hebron mellett olajfaültetvényekben, a Gilead fenyveseiben, de különösen Carmel körül és Bashan ritkás tölgyeseiben állapította meg előfordulását, azonban a Jordan-süllyedésben nem látta. SCHMITZ páter Bab el Wad-ból, Delpalesztina egyedüli kissé fás területéről, Jeruzsálem környékéről és Emausból kapott példányt. WEIGOLD Urfa közelében egy faóázisban és Aleppo kertjeiben figyelte meg. Legújabbán BIRD Gaziantep és Malatya környékén gyűjtötte.

Kis-Ázsiában KRÜPER szerint a síkságon nem ritka állandó és téli madár. Szmirna mellett olaj- és eperfákban fészkel. A nagy fakopáncsot Kis-Ázsiában a síkságon is találta, de ritkább (STRICKLAND szerint Szmirna környékén gyakori). 1933-ban KUMMERLÖWE és NIETHAMMER Ankara és Kastamonu környékén gyakran találkozott vele. Magasra nem hatol fel az erdőrégióban (ilyen helyeken a nagy fakopáncs van, amely azonban a völgyekben is található). Az ankarai főiskola kertje mellett 2—3 pár fészkel, az egyik nyárfában. Szerintük valószínűleg állandó, mert még okt. 24-én több példányt figyeltek meg. Transzkaukáziában a szíriai fakopáncsra RADDE akadt rá a múlt század hetvenes éveiben a Tiflisz környéki erdőkben, de csak a mélyebb fekvésűekben 3000 lábig, állandó madár; olykor a város palota-kertjében, továbbá a Karagas-steppén is mutatkozik.

Perzsiában DE FILIPPI a tebrizi királyi kertben és Teherán mellett találkozott vele (Journ. f. Orn. 1876, p. 185—186). BLANFORD Karmantól Sirazig és innen Teheránig többször megfigyelte, nagyrészt kertekben és gyümölcsösökben, minthogy máshol Perzsia e részében kevés a fa. Az Elbursz Teherán felé néző völgyeiben igen közönséges (az északi lejtőkön HEINRICH 1927-ben csak a *D. m. poelzami* találta). WITHERBY szerint Farsban 2600 lábnyi magasságtól felfelé gyakori: IV. 20, V. 29 fészkekben ülő-, V. 18 kirepült fiókák. PALUDAN szerint a Zagrosz-hegységben parkszerű erdőkben fordul elő, melyekben az uralkodó fa a *Quercus persica*. A *D. s. milleri* SARUDNY pisztácia-erdőkben és nyárfaligetekben találta.

A fenti áttekintésből láthatjuk, hogy a szíriai fakopáncs a síkságon kívül a magas felföldeket is lakja, azonban a hegységben nem hatol fel magasra. Perzsiában ugyan WITHERBY mintegy 1800, PALUDAN 1500 m-ig találta, de ezek a számok az iráni felföldön nem nagy magasságok, mert ott a városok: Siraz, Iszfahan, Teherán is jóval 1000 m tengerszíne feletti magasságban vannak. Nem az összefüggő nagy erdők, hanem a tisztásokkal váltakozó parkszerű ligetek, gyümölcsös kertek a biotopjai. Élethelyei hazánkban jól illenek az aldunaiakhoz. A szíriai fakopáncs elterjedésének nagy területén, Perzsia legnagyobb részében, a nagy fakopáncs elő sem

fordul, azonban Kis-Ázsiában, Transkaukáziában, legalább egyes helyeken, még inkább a Balkánon, mindkét harkály együtt él. Ebből következik, hogy itt érdekes, ú. n. határesettel fajta és faj között van dolgunk, amint ezt STRESEMANN már 1925-ben kifejtette. A két fajtakör elterjedésének még nem egész, hanem csak bizonyos területein él együtt, mint pl. a fülemüle és nagy fülemüle is. Azok a megfigyelések viszont, amelyek arról szólnak, hogy a *major* a hegyekben magasabbra hatol fel, mint a *syriacus*, bizonyos oekológiai elkülönülésre vallanak. Ezeknek az érdekes és a faj, illetőleg fajtakör és fajta elbírálásánál alapvető kérdéseknek tanulmányozására, melyekhez további keresztezések felismerése is tartozik, most már hazánkban is nyílik alkalom. Eddigi hazai lelőhelyei a Tisza környékén vannak, legészakibb pont : Szarvas. Lehetséges tehát, hogy faunánknak ez a balkáni tagja ennek a folyónak a mentében terjed észak felé.

VORKOMMEN UND BRÜTEN VON DRYOBATES SYRIACUS BALCANICUS GENGL. & STRES. IN DER UNGARISCHEN TIEFEBENE.

VON DR. EUG. GRESCHIK.

Am 13. u. 21. XII. 1937 erlegte Dr. St. v. HOMOKI NAGY in Kiskúnfélegyháza 2 Spechte, die sich als *D. s. balcanicus* erwiesen. Dadurch wurde der Beleg erbracht, dass diese Rasse des syrischen Spechtes auch im heutigen Rumpfungarn vorkommt. 1938 erhielt das Nat. Museum noch weitere 7 Exemplare, von denen ein Paar, während der Paarung am 28. V. beim Péteri-See erlegt, bereits für ein Brüten in der Gegend sprach (vgl. p. 67). Am 23. IX. 1938 erlegte auch BÉLA MOLNÁR bei Szarvas (Kom. Békés) ein Weibchen, das in das Ornith. Institut kam, ja es gelang ihm schon vorher, im Mai sogar die ersten Gelege in Pappelbäumen eines alten Friedhofes daselbst aufzufinden, von denen das erste mit 7 Eiern in einer alten Grünspechthöhle 4 m hoch, das 2. Gelege desselben Paares mit 5 Eiern in einer unlängst gezimmerten eigenen Schlafhöhle 6 m hoch stand. Nach unbeabsichtigter Entnahme auch des 2. Geleges brütete der Specht in derselben Höhle nochmals und zog glücklich die Jungen auf. — Nach der Zeichnung der 5. Steuerfeder gehören 1 St. zum I., 4 St. zum II., 5 St. zum III. Typ STRESEMANN'S (Avif. Maced. p. 206), 1 St. nach Typ III + ein kleinerer Fleck auf der Innenfahne (alle Exemplare im Jahreskleide). Rotes Band am Hinterkopfe nur bei 1 Männchen breiter als bei *pinetorum*. Masstabelle auf S. 87. Die ungarischen Exemplare haben im Durchschnitt 2—3 mm längere Flügel als Mazedonier. L. t. : ♂ 220—240, ♀ 223—233, Lauf : ♂ 22·5—24·5, ♀ 22—23·6, Flugbreite : ♂ 418—420, ♀ 400—415 mm. Durchschnittliches Körpergewicht 76·49, ♂ 78·95, ♀ 74·03 g. Nimmt man die Angaben HESSES und STEWARTS hinzu, so ergibt sich, dass in der Gattung *Dryobates* das Körpergewicht der Männchen im Durchschnitt grösser als das der Weibchen ist. Herzgewicht und relat. Herzgewicht (in $\frac{0}{100}$ des Körpergewichtes), ♂ : 0·895, 11·884 $\frac{0}{100}$; 1·025, 12·812 $\frac{0}{100}$; 1·040, 12·754 $\frac{0}{100}$; ♀ : 0·915, 11·716 $\frac{0}{100}$; 1·060, 15·307 $\frac{0}{100}$; 1·090, 14·584 $\frac{0}{100}$. Durchschn. Herzgewicht der Männchen (3) : 0·987, 12·5 $\frac{0}{100}$, der Weibchen

fordul, azonban Kis-Ázsiában, Transkaukáziában, legalább egyes helyeken, még inkább a Balkánon, mindkét harkály együtt él. Ebből következik, hogy itt érdekes, ú. n. határesettel fajta és faj között van dolgunk, amint ezt STRESEMANN már 1925-ben kifejtette. A két fajtakör elterjedésének még nem egész, hanem csak bizonyos területein él együtt, mint pl. a fülemüle és nagy fülemüle is. Azok a megfigyelések viszont, amelyek arról szólnak, hogy a *major* a hegyekben magasabbra hatol fel, mint a *syriacus*, bizonyos oekológiai elkülönülésre vallanak. Ezeknek az érdekes és a faj, illetőleg fajtakör és fajta elbírálásánál alapvető kérdéseknek tanulmányozására, melyekhez további keresztezések felismerése is tartozik, most már hazánkban is nyílik alkalom. Eddigi hazai lelőhelyei a Tisza környékén vannak, legészakibb pont : Szarvas. Lehetséges tehát, hogy faunánknak ez a balkáni tagja ennek a folyónak a mentében terjed észak felé.

VORKOMMEN UND BRÜTEN VON DRYOBATES SYRIACUS BALCANICUS GENGL. & STRES. IN DER UNGARISCHEN TIEFEBENE.

VON DR. EUG. GRESCHIK.

Am 13. u. 21. XII. 1937 erlegte Dr. St. v. HOMOKI NAGY in Kiskúnfélegyháza 2 Spechte, die sich als *D. s. balcanicus* erwiesen. Dadurch wurde der Beleg erbracht, dass diese Rasse des syrischen Spechtes auch im heutigen Rumpfungarn vorkommt. 1938 erhielt das Nat. Museum noch weitere 7 Exemplare, von denen ein Paar, während der Paarung am 28. V. beim Péteri-See erlegt, bereits für ein Brüten in der Gegend sprach (vgl. p. 67). Am 23. IX. 1938 erlegte auch BÉLA MOLNÁR bei Szarvas (Kom. Békés) ein Weibchen, das in das Ornith. Institut kam, ja es gelang ihm schon vorher, im Mai sogar die ersten Gelege in Pappelbäumen eines alten Friedhofes daselbst aufzufinden, von denen das erste mit 7 Eiern in einer alten Grünspechthöhle 4 m hoch, das 2. Gelege desselben Paares mit 5 Eiern in einer unlängst gezimmerten eigenen Schlafhöhle 6 m hoch stand. Nach unbeabsichtigter Entnahme auch des 2. Geleges brütete der Specht in derselben Höhle nochmals und zog glücklich die Jungen auf. — Nach der Zeichnung der 5. Steuerfeder gehören 1 St. zum I., 4 St. zum II., 5 St. zum III. Typ STRESEMANN'S (Avif. Maced. p. 206), 1 St. nach Typ III + ein kleinerer Fleck auf der Innenfahne (alle Exemplare im Jahreskleide). Rotes Band am Hinterkopfe nur bei 1 Männchen breiter als bei *pinetorum*. Masstabelle auf S. 87. Die ungarischen Exemplare haben im Durchschnitt 2—3 mm längere Flügel als Mazedonier. L. t. : ♂ 220—240, ♀ 223—233, Lauf : ♂ 22·5—24·5, ♀ 22—23·6, Flugbreite : ♂ 418—420, ♀ 400—415 mm. Durchschnittliches Körpergewicht 76·49, ♂ 78·95, ♀ 74·03 g. Nimmt man die Angaben HESSES und STEWARTS hinzu, so ergibt sich, dass in der Gattung *Dryobates* das Körpergewicht der Männchen im Durchschnitt grösser als das der Weibchen ist. Herzgewicht und relat. Herzgewicht (in $\frac{0}{100}$ des Körpergewichtes), ♂ : 0·895, 11·884 $\frac{0}{100}$; 1·025, 12·812 $\frac{0}{100}$; 1·040, 12·754 $\frac{0}{100}$; ♀ : 0·915, 11·716 $\frac{0}{100}$; 1·060, 15·307 $\frac{0}{100}$; 1·090, 14·584 $\frac{0}{100}$. Durchschn. Herzgewicht der Männchen (3) : 0·987, 12·5 $\frac{0}{100}$, der Weibchen

(3) : 1.022, 13⁹/₁₀₀. Das relat. grössere Herzgewicht des kleineren Weibchen ist aber kein Geschlechtsunterschied, sondern folgt der Reihenregel HESSES, nach welcher auch innerhalb einer Art das relat. Herzgewicht mit Steigen des Körpergewichtes abnimmt. Masse der Hoden : 28. V. : 11.7 mm, elfenbeinweiss, deutliche Kanälchen ; 28. IX. : 4.2 × 2 × 1.5 (linker), 3.5 × 1.7 × 1.3 (rechter), elfenbeinweiss, am rechten 3 kleine graue Flecke ; 24. XI. : 4 × 1.3 × 1, 4 × 1.5 × 1.3, elfenbeinweiss, linker um $\frac{1}{4}$ seiner Länge kranial verschoben. Masse der Ovarien : 28. V. : 14.2 mm, gelb, grösster Follikel 6 mm, hinten ; 28. IX. : 7.6 × 5.5 × 2, elfenbeinweiss, 2 grössere Follikel, in der Mitte des gefurchten Ovars, am rechten u. linken Rande, 0.7 mm ; 29. XI. : 6.5 × 3.3 × 1.6, blassgelb, grösster Follikel 0.5 mm, am inneren Rand im hinteren Drittel des gefurchten Ovars. Aus diesen Massen erhellt, dass das Paar vom 28. V. am Erlegungsort brütete (2. V. Zagross, ♂ 10 × 5, PALUDAN, 20. IV. Ankara, ♂ : 6 × 4, KUMMERLÖWE), ausserdem orientieren sie über das stufenweise erfolgende Kleinerwerden der Geschlechtsorgane gegen die Wintermonate. — Nach einer Übersicht der Rassen kommt Verf. zum Schluss, dass eine Revision dieser, wie auch der aus Kleinasien und Balkan beschriebenen von *D. major* notwendig sei. Die Biotope in Ungarn stimmen gut mit denen von REISER in Sreberna gefundenen überein. Die bisher bekannten Fundorte liegen in der Theissgegend, es scheint, dass dieser Specht sich entlang dieses Flusses nach Norden ausbreitet.

IRODALOM.

- ANTINORI. *Picus cruentatus* Antinori, n. sp. Naumannia 1856.
BALDWIN and KENDEIGH. Variations in the Weight of Birds. The Auk 1938.
BIRD. The Birds of Southern Asia Minor. The Ibis 1937.
BLANFORD. Eastern Persia. Vol. II. London 1876.
BRAUN. Unsere Kenntnis der Ornithologie der kleinasiatischen Westküste. Journ. f. Orn. 1908.
BUTURLIN. *Dendrocopos syriacus transcaucasicus* n. ssp. Ornith. Mitteil. 1910.
CATUNEANU. *Dryobates syriacus romanicus* n. spec. Notationes Biologicae 1933.
DANFORD. A further Contribution to the Ornithology of Asia Minor. The Ibis 1880.
DEMENTIEFF. Sur la variabilité géographique de *Dryobates major* L. Alauda 1934.
DOMBROWSKI. Ornithologiae Romaniae. Bukarest 1912.
ELWES—BUCKLEY. A list of the Birds of Turkey. The Ibis 1870.
FEHRINGER. Die Vogelwelt Macedoniens. Journ. f. Orn. 1922.
GENGLER. Balkanvögel. Altenburg 1920.
— u. STRESEMANN. *Dryobates major balcanicus* subsp. n. Anz. Orn. Ges. Bayern 1919.
HARRISON—PATEFF. A Contribution to the Ornithology of Bulgaria. The Ibis 1933.
HARTERT—STEINBACHER. Die Vögel der paläarktischen Fauna. Ergänzungsband 1935.
HESSE. Das Herzgewicht der Wirbeltiere. Zool. Jahrb. Abt. f. allg. Zool. 1921.
HOMOKI NAGY. Kiskúfélegyháza városi avifaunájának vázlata. Kócsag 1936—1938.
KLEIN. Zur Verbreitung von *Dryobates major* und *Dryobates syriacus* in Bulgarien. Orn. Monatsber. 1925.

- KRÜPER. Beitrag zur Ornithologie Kleinasiens. Journ. f. Orn. 1875.
 KUMMERLÖWE—NIETHAMMER. Beiträge zur Kenntnis der Avifauna Kleinasiens. Journ. f. Orn. 1934.
 — — Zwei Beobachtungstage in der Umgebung Ankaras. Mitteil. ü. d. Vogelwelt 1934.
 PALUDAN. Zur Ornithologie des Zagrosgebietes. Journ. f. Orn. 1938.
 RADDE. Ornithologiae Caucasicae. Kassel 1884.
 REISER. Ornithologiae Balcanicae. II. Wien 1894.
 SARUDNY. Dendrocopos syriacus milleri ssp. n. Orn. Monatsber. 1909.
 SCHENK H. Dendrocopos syriacus balcanicus Gengl. et Stres. újabb előfordulása. Aquila 1931—1934.
 SCHMITZ. Tagebuchnotizen aus Jerusalem. Orn. Jb. 1910, 1911, 1913.
 SCHRADER. Ornith. Beobacht. auf meinen Sammelreisen. Orn. Jb. 1891, 1892.
 STEWART. A preliminary List of Bird Weights. The Auk 1937.
 STRESEMANN. Avifauna Macedonica. München 1920.
 — Dryobates major balcanicus in Südbulgarien. Orn. Monatsber. 1923.
 — Die Vögel der Elburs-Expedition 1927. Journ. f. Orn. 1928.
 TRISTRAM. On the Ornithology of Palestine. The Ibis 1866.
 VASVÁRI. Új harkály a magyar faunában. Állattani Közl. 1930.
 WEIGOLD. Zur Ornithologie Nordwestmesopotamiens und Innersyriens. Journ. f. Orn. 1913.
 WITHERBY. An Ornithological Journey in Fars, South-west Persia. The Ibis 1903.

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Sasölyv Kisesévpusztán. 1935 febr. 12-én a Dorog melletti Kisesévpusztán 2 verekedő sasölyv közül az egyik sérülten a földre esett, ahonnan az ottani uradalom emberei fölszedték s néhány napi fogság után ÖRY S. budapesti preparatóriumába küldték. A lesóványodott ♂ méretei: szárny 435, fark 220 (a két szélső evező külső zászlója szürke, a többi rozsdás színű), csüd 89, csőr a homloktól 35, a viaszhártától 25 mm. Súly 1040 g.

Dr. Greschik Jenő.

Fehér egerészölyv. 1935 ápr. 28-án TRINKL IMRE a Börzsönyi hegység szélén, az ipolytölgyesi erdőben fehér egerészölyvet lőtt, melyet a Magyar Nemzeti Múzeum madárgyűjteményének ajándékozott. A madár kotlófoltos ♀. Viaszhártája, csüdje s a szem fölött élesen szembetűnő pikkelye sárga, irisze világosbarna, karmai, csőre fehérek, a felső kávaéle azonban szürke. Az első nagy evezők széle és hegye, a kormánytollak széle s az alsó farkfedők halványszürkék, az utóbbiak gyenge harántsávazással. A tollazat többi része tiszta fehér. A madár egész hossza 570, szárnya 427, farka 250, csüdje 72, csőre a homloktól 38, a viaszhártától 28, szárnyterjedelme 1270 mm; súly 1200 g.

Dr. Greschik Jenő.

Fakókeselyűkről és sasokról. 1935 máj. 24-én a fehérmegyei Száron fiatalabb korú fakókeselyű ♀ -t lőttek. Irisze világosbarna, lába világos kékeszürke. Egész hossza 980, jobb szárnya 720, bal szárnya 730, farka 320, csüdje 109, csőre a homloktól 77, a viaszhártától 50. Lábujjainak hossza a karommal és a karom külön, jobb láb: 77, 36; 84, 36; 139, 33; 91, 29; bal láb: 77, 36; 84, 35; 139, 35; 89, 30 mm (az első karmok kopottak). Szárnyterjedelme 2550 mm. Begye és gyomra üres. Súly 6500 g. Petefészke 19 × 3.5 × 3 mm. Szívének súlya 46.620 g, a relatív szívcsúlya a testsúly $\frac{0}{100}$ -ében 7.17 $\frac{0}{100}$. Májának súlya 85 g, a relatív májsúly